

גליון מס' 44 | נמסר י"ד שבט תש"פ

חברי המערכת: הרב אריאל סגרון והרב אליהו סעדון

השיעור השבועי של מו"ר הגאון הגדול רבי דוד יוסף שליט"א מתקיים בימי ראשון בבהמ"ד יחווה דעת רח' אגסי 1 י-ם בשעה 20:15

פרשת יתרו

הלכות הפטרה

נושאי השיעור: שביעי שהתחיל ברכות ההפטרה | קריאת התורה במקום אחד והפטרה במקום אחר | הפטרה כשמוציאים שני ספרי תורה | טעות בקריאת ההפטרה | שבעא דנחמתא | מנין פסוקי ההפטרה | גזירת שריפת התלמוד | כתיבת ספרי הנביאים | 'כתר ארם צובא' ו'בן אשר' | רבי יוסל'מן והקיסר מקסימיליאן

ומקור ההלכה הזו בשלחן ערוך הוא מהריב"ש (סימן קיג) שמסביר שכיון שלאחר השבעה עולים אומר קדיש, ורק אחריו אומר את ההפטרה, אפשר ואם מאן דהוא יכנס לבית הכנסת לאחר הקדיש וישמע שמתחילים את ההפטרה יבוא לחשוב שקוראים את ההפטרה ללא קריאת בתורה. והמשנה ברורה מביא את זה כאן (פ"ק כח) והוא מהמגן אברהם (פ"ק טו). ולכאורה אולי יש לומר שאם התחיל לברך שלא יפסיק, אך עדיין יש לפקפק כיון שאולי הוא לעיכובא, ולכן לדעתי טוב עשו שהפסיקו אותו מברכות ההפטרה ויש להעלות אחד אחר לעליית מפטיר.

ב. קריאת ההפטרה במקום אחר מקריאת ספר תורה

כיום יש בכל מקום סידורים וחומשים בשפע ב"ה, וגם במקום שאין ברוב המקומות בארץ יש עירוב שאפשר להעביר ממקום למקום. והנה במקום שאין עירוב ויש בבית אחד ספר תורה ובבית סמוך יש חומש שניתן לקרוא ממנו את ההפטרה, ולא ניתן להעביר את החומש למקום ספר התורה, יש לדון האם הולכים למקום של החומש ולקרוא שם את ההפטרה, או שאין זה נחשב כהפטרה הסמוכה לקריאת התורה? הגאון רבינו זלמן בשלחן ערוך שלו (סימן קפז) כותב שאפשר ללכת ולקרוא שם את ההפטרה ולברך ללא חשש. והחידוש בדבריו, שהנה מקודם התבאר שבאמירת קדיש כבר יש לחשוש שהנכנסים יטעו לחשוב שקריאת ההפטרה באה שלא לאחר קריאה בתורה, וכאן יש מקום יותר גדול לחשוש כן שהרי יש כאן שינוי מקום בין הקריאה בתורה להפטרה, בכל זאת מחדש הגר"ז כיון שלא היה להם אפשרות לקרוא שם את ההפטרה אין לחשוש לזה.

ג. לקחו את ספר התורה לפני קריאת ההפטרה

בית הכנסת שמתקיימים בו מספר מנינים בו זמנית, וקראו בספר התורה במנין אחד, ובמנין השני ממתנינים לספר התורה, וכשבמנין הראשון גמרו את קריאת המפטיר לקחו את הספר לצורך המנין השני לפני שהתחילו לברך את ברכות ההפטרה, יכולים לקרוא את ההפטרה בברכותיה, כיון שאין דין שספר התורה יהיה מונח במקום קריאת ההפטרה, רק צריך לקרוא בספר התורה ולאחריו להפטיר בנביא ללא כל הפסק, למרות שלוקחים משם את ספר התורה. ואדרבא, יש להקפיד ולסגור או לגלול את ספר התורה לפני קריאת ההפטרה.

א. הפסק בין קריאת התורה להפטרה

בשיעור הקודם נתבאר שהפטרה צריכה להיות לאחר שקרא בתורה, ואם אין קריאת התורה אין מפטירין בנביא. והנה, בשבת האחרונה התעוררה שאלה מעניינת כאן בבית הכנסת במנין של החלאבים, שאחד המתפללים עלה לעליית שביעי (משלים) וסיים את הפרשה ובירך, ואמר חצי קדיש, והתחיל לברך את ברכות ההפטרה. הקהל מיד התעורר שהלא הוא עלה ל'משלים' ולא 'מפטיר'. ובתוך שהיה באמצע הברכה הפסיק מחמת גערת הקהל. והשאלה היא האם היה צריך להמשיך ולקרוא את ההפטרה, או שמא טוב עשה שהפסיק באמצע הברכה? שהרי יש מחלוקת (מגילה כג.) אם מפטיר עולה למנין שבעה, ורובא דרובא מהראשונים פסקו להלכה שמפטיר עולה למנין שבעה, והתוספות (שם ד"ה חד) עשו פשרה שבשבת שמותר להעלות מוסף על השבעה עולים המנהג שאין מעלים את המפטיר כחלק ממנין שבעה, אך במנחה של יום הכיפורים ותשעה באב, או בתעניות למנהג האשכנזים, שאומרים בהם הפטרה, כיון שיש רק שלושה עולים ואי אפשר להעלות יותר עולים, המפטיר הוא חלק ממנין העולים. ולכאורה לפי האמור יכול היה להמשיך לברך ולהפטיר כיון שמפטיר עולה למנין שבעה.

והנה אתמול - במוצאי שבת - דיברו איתי בנושא הזה, ואמרת שלדעתי טוב עשו שהפסיקו אותו, כיון שלא היה יכול לקרוא את ההפטרה, והסיבה כתובה לכאורה בשלחן ערוך (סימן קפז ס"ה) שאם עלו שבעה עולים ואין אף אחד נוסף שיודע להפטיר [-לא צריכים להיות עמי הארצות בשביל כך... לצערינו ישנם כיום כאלו שתופסים עצמם ל'חכמים' גדולים ואינם יודעים לקרוא את ההפטרה, לפני זמן מה אמר לי אחד ששמע באחד השיעורים שאמרת שמי שאינו יודע לקרוא את המפטיר שלא יעלה, ובשבת שלאחר מכן חל יום האזכרה לאביו, וכיון ששמע כך הכין את ההפטרה כראוי, ועמל על כך הרבה עד שבסוף קרא בבית הכנסת כהוגן, וכך צריך להיות, והלוואי שכולם יעשו כן] וז"ל: 'אם לא נמצא מי שיודע להפטיר אלא אחד מאותם שעלו לקרות בתורה, וכבר אמר ש"צ קדיש אחר קריאת הפרשה זה שרוצה להפטיר צריך לחזור ולקרות וכו'". ע"ש. ולכאורה למה מרן השלחן ערוך אינו אומר פתרון פשוט יותר, שהשביעי שבסיום העליה שלו אמרו קדיש ימשיך ויאמר גם את ההפטרה?! ולמה צריך אחד אחר שיחזור ויקרא בתורה.

ובשבת שקוראים בה שתי פרשיות, בדרך כלל קוראים את ההפטרות של הפרשה השנייה, וכך כותבים כמה מרבתינו הראשונים כהרמב"ם (בסוף סדר התפילות סוף חלק אהבה) ועוד וכן פסק מרן השלחן ערוך (שם ס"ח), אולם יש מקרים חריגים כגון בפרשיות 'אחרי מות - קדושים' שיש מחלוקת גדולה בענין ההפטרות בשבת זו, ואכמ"ל. וכן בפרשיות 'מטות - מסעי' שאם הן נפרדות ל'מטות' מפטירין 'דברי ירמיהו', ול'מסעי' מפטירין 'שמעו דבר ה''. אולם אם הן מחוברות, השבת שלאחריהם היא פרשת 'דברים' שמפטירין בה 'חזון ישעיהו'. אך אז בפרשת 'פנחס' [הקודמת ל'מטות'] יצטרכו להפטר בהפטרות אחרת, כיון שיש כלל (הביאם הטור כסיומן חכה גס פסיקתא): "תלתא דפורענותא, שבעא דנחמתא, ותרתי דתיובתא" דהיינו בשלושת השבתות הקודמות לתשעה באב מפטירין בענייני הפורענות של תשעה באב והחרבן, ולכן אף אם ראש חודש אב חל בשבת אין מפטירין 'השמים כסאי' ככל ראש חודש, אלא מפטירין את הפטרת הפורענות 'שמעו דבר ה'', והסיבה כיון שאין מפסיקין מההפטרות של תלתא דפורענותא.

ובשבעת השבתות שלאחר תשעה באב מפטירין הפטרות נחמה, ואם חל ראש חודש אלול בשבת, מנהג הספרדים שמפטירין בהפטרות הנחמה 'עניה סוערה' ולא 'השמים כסאי' וכנ"ל [אכן בסיום ההפטרות מוסיפים את הפסוק הראשון והאחרון מהפטרות 'השמים כסאי']. אולם מנהג האשכנזים בזה לא כן וטענתם היא שבהפטרות 'השמים כסאי' של ראשי חודשים יש גם בהם פסוקי נחמה, ואין לדחות את הפטרת ראש חודש בעבור זה.

הראשונים כותבים שההפטרות של 'שבעא דנחמתא' הן הולכות ומשתבחות, ובכל הפטרת רואים את האהבה הגדולה של הקב"ה לעם ישראל. ופעם שמעתי מאמרו"ר מרן זצוק"ל רעיון נפלא על הסדר של ההפטרות 'שבעא דנחמתא'. שהנה ההפטרות הראשונה: 'נחמו נחמו עמי' - הקב"ה אומר לנביאים לכו אתם ותנחמו את עמי. והשנייה: 'ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני' - שיש לשאול מהי הכפילות הזו?! ומשל למה הדבר דומה, לאחד שנשא אשה והנישואין לא עלו יפה, והתגרשו, ולאחר מכן הולך ונושא אשה אחרת, ואז הוא מודד בדעתו באשה השנייה מה חסרונותיה לעומת הראשונה, הרי לכל אחת יש מעלות וחסרונות ותמיד תהיה לנגד עיניו האשה הראשונה. אולם אם אינו נושא אשה אחרת הוא שוכח את הראשונה, כיון שאין לו למי להשוות. ועל זה אומרים עם ישראל - ציון - 'עזבני ה' וה' שכחני', ה' עזב אותנו אך לא לקח לעצמו עם אחר וזוכר אותנו אלא שכח אותנו לגמרי. וההפטרות השלישית: 'עניה סוערה לא נוחמה' - הנביאים אומרים לקב"ה שעם ישראל אינם מתנחמים. ועל זה באה ההפטרות הרביעית: 'אנכי אנכי הוא מנחמכם' - אני אנחם את עם ישראל. וההפטרות החמישית: 'רני עקרה לא ילדה' - עם ישראל אומרים לקב"ה וכי כך היא הנחמה?! הלא תראה את שפל המדרגה שהעם נמצא בה. ולאחר מכן באה ההפטרות השישית: 'קומי אורי כי בא אורח' - שם הקב"ה מבטיח לעם ישראל ומנחם אותם הרבה. ואחרי זה בהפטרות השביעית: 'שוש איש בה' תגל נפשי באלוהי' - עם ישראל מודה לקב"ה על הנחמה והנחמה הופכת להיות מושלמת. לאחר ה'שבעא דנחמתא' באים 'תרתי דתיובתא', וזו הפטרת שבת 'שובה ישראל' ולמנהג האשכנזים שמפטירין בצום גדליה 'דרשו ה' בהמצאו', ומנהג הספרדים שאין מפטירין בצום גדליה כלל.

והסימן לכל זה הוא: דש"ח נו"ע אר"ק שד"ש: דברי ירמיהו, שמעו דבר ה', חזון ישעיהו. נחמו נחמו עמי, ותאמר ציון עזבני ה', עניה סוערה לא נוחמה. אנכי אנכי, רני עקרה, קומי אורי. שוש איש, דרשו ה', שובה ישראל.

ח. סליק עניינא

חכמים תיקנו בקריאת ההפטרות לקרוא כ"א פסוקים לכל עולה, כיון שבזמנם שהיו מעלים שבעה עולים להפטרות היו קוראים שלושה פסוקים לכל עולה. אולם אם 'סליק ענינא' דהיינו שנגמר הענין בהפטרות אין קוראים כ"א פסוקים אלא מסיימים עד סוף הענין, וזה מצוי ברוב הפרשיות, כגון בהפטרות פרשת 'ויחי' שמפטירין 'ויקרב ימי דוד למות' ושם קוראים רק י"ב פסוקים כיון שנגמר הענין בסוף ההפטרות הזו. וכן בפרשת השבוע - פרשת 'תרו' - שמפטירין 'בשנת מות המלך עזיהו' שיש שם י"ג פסוקים בלבד [למנהג

והלכה פסוקה היא בשלחן ערוך (סימן רפ"ז): אין המפטיר רשאי לקרוא עד שיגללו וכו'.

ד. הפטרה מענין המפטיר

ההפטרות צריכות להיות מענין הקריאה בתורה, ובעיקר מענין המפטיר, וכשמוציאים שני ספרים, על ההפטרות להיות מענין ספר התורה השני כיון שהוא המפטיר. ובגמרא (מגילה כ"ט): התבאר שיש מחלוקת בין רב לשמואל מהי פרשת שקלים, אם 'כי תשא' או 'צו את בני ישראל את קרבני לחמי'. ולהלכה נפסק כשמואל שקוראים 'כי תשא'. ואומרת הגמרא ששבת פרשת שקלים מפטירין ב'הוידע הכהן', ומבארת הגמרא שהסיבה שמפטירין בזה היא משום שזה מאותו הענין. וכמו כן התוספות במסכת מגילה (ג). כותבים שאיננו קוראים פסוקי קרבן מוסף בכל שבת משום שלא שייך להפטר הפטרה מעין הפסוקים הללו כיון שבכל השנה יוצא שיקראו אותה הפטרה.

התוספות במסכת שבת (כ"ג ד"ה הלך) שואלים, שהנה איתא בגמרא שם שאם באפשרותו לקנות יין לקידוש או נר חנוכה, מחד גיסא יין לקידוש הוא תדיר, ונר חנוכה אינו תדיר ותדיר קודם, אך מאידך בנר חנוכה יש בו 'פרסומי ניסא'. ופושטת הגמרא שבאמת פרסומי ניסא עדיף על פני תדיר. ואם כן בראש חודש טבת שחל בשבת, הראשון קורא בפרשת השבוע, והשני קורא בשל שבת וראש חודש, והשלישי קורא בשל חנוכה, ולכאורה הרי נפשט שפרסומי ניסא עדיף, ומפני מה מקדימים לקרוא את הקריאה של ראש חודש על פני הקריאה של חנוכה?

ומיישבים ג' תירוצים: א. כיון שאין בקריאה של חנוכה כל כך פרסומי ניסא, כיון שקוראים את פרשת הנשיאים שזה דומה, אך אינו פרסומי ניסא של נס חנוכה. ב. שכל מה שאומרים שפרסומי ניסא קודם לתדיר הוא דוקא כשיש לפני שתי מצוות ויכול לקיים רק מצוה אחת, אך אם יכול לקיים את שתיהם והנדון הוא את מי להקדים, בזה אומרים שתדיר קודם לפרסומי ניסא.

והתירוץ השלישי - והוא הנוגע לענייננו - שבחנוכה אנו רוצים לקרוא את ההפטרות של 'רני ושמחי בת ציון' שזוהי ההפטרות של חנוכה, שמדברת בענין המנורה והשיבה לציון, ואם נקרא את הקריאה של ראש חודש באחרונה המתבקש יהיה להפטר את הפטרת ראש חודש - 'השמים כסאי'. והמבואר בדברי התוספות כדברינו שההפטרות צריכה להיות מענין המפטיר.

ה. שבת וראש חודש שקראו בה הפטרת השבוע

בשבת שמוציאים שני ספרי תורה, וההפטרות היא מענין הספר השני כיון שהוא המפטיר, כגון שבת וראש חודש שמפטירין 'השמים כסאי' ולא את הפטרת השבוע, יש לדון אם טעו וקראו רק את הפטרת השבת ושכחו את הפטרת ראש חודש, שהנה מחד גיסא ההפטרות היא איננה מענין המפטיר, אך מאידך, ההפטרות היא מענין פרשת השבוע שקראנו לפני כן.

והנה אם עדיין לא בירך את הברכות שלאחר ההפטרות, יש לומר שיקרא את ההפטרות המתאימה לספר השני וכפי הראוי לעשות, ורק לאחר מכן יברך את ברכות ההפטרות. וכן הדין אם היו באמצע הברכות שיעצור ויפטיר את ההפטרות המתאימה, וימשיך את הברכות ממקום שפסק.

אולם אם סיימו את ברכות ההפטרות יצאו ידי חובה בדיעבד, ויקראו את ההפטרות השנייה ללא ברכות, גם אם נזכרו לאחר מוסף.

ו. טעו וקראו הפטרה אחרת

והנה אם טעו וקראו בשבת רגילה את ההפטרות של שבת אחרת [בארץ ישראל זה כמעט לא יכול לקרות ומי שיטעה מיד הציבור יעירו לו על כך, אולם בחוץ לארץ שרבים אינם מבינים עברית, וגם כך הנושא של הדיבור בתפילה שם נפרץ מאוד, ויכול מאוד להיות מצב שהשליח ציבור יטעה ויקרא הפטרה אחרת ואין איש שם על לב] צריכים לחזור ולקרוא את ההפטרות בברכות לפניה ולאחריה, ואין בזה כל ספק כיון שאיננה נחשבת להפטרות כלל, ונראה הדבר כאילו סתם קראו נביא, ולא קיימו את תקנת חכמים כראוי.

התוספות (מגילה ד. ד"ה פסק) כותבים שכן המנהג לגבי קריאת התורה בפורים שקוראים 'ויבוא עמלק', שהנה ההלכה היא שכל עולה צריך לקרוא בתורה ג' פסוקים (שלחן ערוך סימן קלח), ואין קריאה פחות מעשרה פסוקים, וצריך שיקראו לפחות שני עולים שלושה פסוקים ואחד ארבעה, אכן אפשר גם יותר כדי לסיים בדבר טוב אך לא פחות מזה. והרי בקריאת 'ויבוא עמלק' ישנם רק תשעה פסוקים. ולפיכך אומרים התוספות שטעם הדבר כיון ש'סליק עינא' שהרי אין להמשיך לקרוא כיון שמתחיל פרשת יתרו, ולכן קוראים רק את הפסוקים הללו.

ומנהג הספרדים בסיום קריאת התורה לעולה שלישי בפורים לחזור ולקרוא את הפסוק האחרון שוב, כדי להשלים לעשרה פסוקים. ומעיקר הדין אין בזה חיוב.

ט. רבי יוסל'מן והקיסר מקסימיליאן

מנהג חלק מאחינו האשכנזים לכתוב את ספרי הפטורות שלהם על קלף בכתב יד וכך לקרוא את הפטורה. ויש לבאר את הענין, שהנה עד לפני כחמש מאות שנה - בתקופתו של מרן ה'בית יוסף' - כל הספרים היו בכתב יד, ומי שהיה רוצה מסכת מסוימת היה ניגש אל אחד שהיה זה המקצוע שלו שכתב ידו נאה והוא היה מעתיק לו את המסכת או את הספר על הנייר או על קלף.

במהלך הדורות היו כמה פעמים שספרי היהודים היו מרכז הגזירה ומטרת צוררי עם ישראל, וכמה פעמים אירע שנגזרו גזירות לשרוף את ספרי היהודים, כמו הגזירה על שריפת התלמוד ועוד, אולם כמה פעמים גזירות אלו לא יצאו אל הפועל, אחת מהן אירעה לפני כשלוש מאות שנה בזמן ה'פרנקיסטים' שהיו כת לאחר תקופת שבת צבי שר"י, שהם קבוצה של יהודים בראשות יעקב פרנק שר"י שאמר אף הוא על עצמו שהוא משיח, והמירו דתם לנצרות, והיתה זו פרשיה קשה בתולדות העם היהודי, והם הלשינו על ספרי היהודים ונגזרה גזירה לשרוף את הספרים ואירע שם נס גדול שה'בישוף' שהיה אמון על הגזירה נפל למשכב, והיה צועק על כך שרואה את האותיות של הספרים שרוצה לשרוף שבאים אליו כנמלים ואוכלים אותו, עד שמת במיתה משונה, ובנס נתבטלה הגזירה.

והנה מעט לפני תקופת מרן השלחן ערוך נגזרה גזירה בקרב הכמרים הקתולים בגרמניה להשמיד את כל ספרי היהודים. ובאותו אזור חי רבי יוסף מרוסהיים שהיה יהודי חשוב מאוד במקומו וכתב ספר זכרונות, והרב להמן הדפיס את הספר הזה ושם מסופר הסיפור הזה, שהיה יהודי אחד משומד שהתלונן על ספרי היהודים שמלאים בהשמצות על הנצרות והנוצרים, ונגזרה גזירה להשמיד ולאבד את כל ספרי היהודים בגרמניה, והחלו שם לאסוף את כל הספרים מכל רחבי גרמניה לשריפה. והיתה זו גזירה נוראה שהיהודים שהחרימו להם את הספרים היו יושבים ובוכים, וכל הספרים היו אז כתב יד. ורבי יוסף - שכינו אותו בשם רבי יוסל'מן - הלך לעשות השתדלות לביטול הגזירה, והיה זה סיפור ארוך כל השתדלות שלו שלא הועילה במאומה, עד שהתברר שהדרך היחידה היא לפגוש את הקיסר בכבודו ובעצמו. הקיסר שחי אז היה 'מקסימיליאן הראשון' והוא היה הסבא של 'קרל החמישי' שהיה מלך ספרד וגם קיסר גרמניה, שהיה המלך שבהיסטוריית העולם מלך על השטח הגדול ביותר, אך בסופו של דבר היה מלך כושל.

ורבי יוסל'מן הלך לפגוש את הקיסר מקסימיליאן שהוא לכשעצמו היה אדם הגון, וכשהגיע לעיר הבירה בכניסה עמד שם שומר שעצרו ואמר לו שאין כניסה ליהודים, רבי יוסל'מן לא אמר נואש ושיחד אותו בכמה מעות כדי שיכניס אותו, ואז השומר שאל אותו לסיבת ביקורו בעיר, ורבי יוסל'מן השיב לו שבא לפגוש את הקיסר. כששמע כך השומר אמר לו שאין לו מה לבוא לעיר כיון שהקיסר אינו נמצא בעיר ויבוא רק במהלך היום, לכן תבוא מחר ותפגוש אותו.

רבי יוסל'מן הלך לדרוכו, ואז התחילו השמים מתקדרים בעבים, ורבי יוסל'מן חיפש לעצמו מקום מחסה ובתוך כך מצא איזו מערה ונכנס אליה, שם הדליק לו נר והוציא את ספריו ושקע בתלמודו כאשר בחוץ החל לרדת גשם זלעפות. והנה לפתע נכנס למערה אדם אחד, גוי, שגם הוא עבר שם עם סוסו וחיפש מקום מסתור, כשראה את רבי יוסל'מן נבהל, שאל אותו מי הוא? אמר לו שהוא

יהודי, וכך התפתחה שיחה ביניהם. הגוי שאל אותו למעשיו, ורבי יוסל'מן הסביר לו שהוא לומד גמרא שזו התלמוד בבלי ויש תורה שבכתב ויש תורה שבעל פה וכן הלאה, הסביר לו בפרוטרוט את ההשתלשלות וכו'. הגוי ביקש את רבי יוסל'מן אם יוכל לקרוא לו מהגמרא, ורבי יוסל'מן קרא לפניו במסכת בבא בתרא (ב.) במעשה של מונבז המלך שבזבז את אוצרות אבותיו, ואמרו לו 'אבותיך גזזו ואתה מבזבז?!' והוא השיב להם, שהוא מבזבז אך הוא חוסך לעולם הבא וכו', סיפור מאוד יפה. ורבי יוסל'מן המשיך עוד, והגוי שומע את דברי הגמרא ומתפעל מהחכמה, ולא שבעה אוזנו משמוע והמשיך להטות אוזנו בשקיקה לקול מוצא פי רבי יוסל'מן.

לאחר מכן הגוי שאל אותו לאן פניו מועדות ומה הוא עושה, ורבי יוסל'מן סיפר לו את כל השתלשלות הגזירה על הספרים של היהודים ורצונו העז לבטלה, ושבא לחלות את פני הקיסר שיואל בטובו לבטל את הגזירה. כששמע זאת הגוי אמר לו 'יש לך מזל שפגשת בי, כיון שבאופן הרגיל אי אפשר להיפגש סתם כך עם הקיסר, אך האלוקים שלכם אוהב אתכם, ולי יש קשרים בבית הקיסר ובידי להפגיש ביניכם. לכן תבוא מחר לבית הקיסר, ותאמר שאני הזמנתי אותך אלי ויכניסו אותך לבית הקיסר ושם אפגיש ביניכם!' והגוי הלך לדרוכו.

למחרת רבי יוסל'מן נכנס שוב אל העיר, ושם פעמיו אל ארמון הקיסר, כשהגיע לשם עצרו אותו השומרים ושאלוהו על מטרת בואו, ורבי יוסל'מן אמר להם שהוא מזמן לפגוש את פלוני, הגוי מליל אמש. השומרים השיבו פניו ריקם כיון שאמרו לו שאינם מכירים אחד כזה ואין לו מה לחפש שם.

רבי יוסל'מן התחיל להסתובב שם בלא לדעת לאן פניו מועדות, שאל את האנשים שם אם מכירים אחד כזה אך אין ולו אחד ששמע על אחד כזה.

והנה בסמוך לארמון פעל בית מרוזח ששם הגויים היו באים ושותים לשכרה. ושם היו הרבה מהמקורבים למלכות, והתחיל לשאול אותם אם מכירים את האיש המדובר אך אף אחד לא שמע עליו, והנה רואה הוא איש הדור בלבשו שהיה אחד מחשובי הממלכה, שפונה אל המוכר בבקשה שיתן לו משקה חריף בהקפה, המוכר סירב לבקשתו בטענה שאין לו רשות, ולאנשי הארמון חייב הוא למכור רק במזומן. כשראה כך רבי יוסל'מן ניגש לעבר המוכר ושלם בעבור הגוי, הגוי היה מופתע מה רוצה ממנו היהודי הזה, ורבי יוסל'מן אמר לו אינני מבקש ממך כלום, מלבד שתאמר לי מי הוא האיש פלוני כשכוונתו על הגוי מאמש, ואם תוכל להפגיש אותי עימו.

הגוי כששמע את השאלה חיך, ואמר לו כן! אני מכיר אותו והוא אחד מבכירי הממלכה עד כדי שהוא מתגורר בארמון הקיסר בעצמו. לאחר ששתה, לקחו עימו והכניס אותו לאחד מחדרי הארמון, והורה לו להמתין עד שיבוא הגוי ההוא. רבי יוסל'מן המתין שם והנה הדלת נפתחת ובפתחה עומד לא אחר מאשר הגוי ההוא שפגש בו במערה! והנה בתחילה אמר לו הגוי בוא אכניס אותך אל הקיסר ותאמר לו כל מה שרצונך לומר לו. רבי יוסל'מן היה איש פיקח מאוד, ובאותו הרגע קם במלוא קומתו ובהתרגשות גדולה בירך בשם ומלכות "שחלק מכבודו לבשר ודם!" ואמר לגוי העומד מולו "אתה הקיסר!" והקיסר נדהם "מנין לך?" שאל את רבי יוסל'מן, והוא ענה לו 'אדם שגר בארמון, ואף אחד אינו מכירו, ואינו יודע את שמו, ויש עליו הדרת פנים כזו, כנראה שהוא הקיסר בכבודו ובעצמו!'

הקיסר היה נרגש מאוד מהענין, ואמר לרבי יוסל'מן 'אינך צריך לשכנע אותי מה זו גמרא זה כבר לימדת אותי אתמול, ומשכך אני מבטל את הגזירה לאלתר!' רק שהיתה לקיסר בעיה קטנה, כיון שמינה שבעה מלומדים נוצרים לבחון אם אמת היא זו שספרי היהודים מכפישים את הנצרות, ואכן ששה מתוך השבעה נקטו בדעה אחת שספרי היהודים מלאים בהשמצות, ורק אחד עמד על דעתו שאין הכפשות בספרי היהודים כלל והכל עלילה ושקר [- האחד הזה היה פרופסור יוהן רויכלין שהיה איש מדע גדול מאוד]. והקיסר לא ידע מה לעשות עם אותם מלומדים, וביקש מרבי יוסל'מן שיעץ לו בחכמתו כדת מה לעשות. רבי יוסל'מן השיב לקיסר: 'אתה יודע למה רק אחד התנגד למהלך וכל הששה בירכו על המהלך?! כיון שרק הוא יודע את השפה העברית והארמית! רויכלין זה הוא לומד פסוקים וחומש וגמרא! לעומת זאת הששה האחרים הם אינם יודעים ומבינים את השפה העברית והארמית כלל!' הקיסר שמע כך והסכים, ומיד נתן צו לביטול הגזירה.

י. קריאת הפטורה מתוך ספר הפטורות

בזמן מרן הבית יוסף עצמו התחיל הדפוס להיות נפוץ בעולם, אך עדיין לא

היה זה דפוס כהיום אלא ידני, והדפוס החשמלי התחיל רק לפני כמאה שנה בלבד. בזמן ההוא הדפוס היה שמכינים צורת אותיות כמו מילה שלמה ומניחים אותם על הנייר ונעשה כמין חותמת. ועם הזמן השתכללו עד שנעשה כפי מה שעושים כיום במכונה חשמלית לכל ענין.

בעל ה'לבוש', שהיה תלמידו של הרמ"א, ראה בכמה מקומות שאנשים קוראים הפטרה מתוך ספרי דפוס וטען שאין זה נכון על פי ההלכה, כיון שצריך שההפטרה תהיה מתוך כתב יד (רי"ט סימן קפ"ו וויכח במשנה ברוכה שם סק"א). והנה בגמרא במסכת גיטין (פ"ג) איתא איסור לקרוא בספר נביא שאינו נביא שלם. אולם ההפטרות מותר שיהיו ספר של הפטרות לבד, כיון ש'עת לעשות לה' הפרו תורתך', דהיינו כיון שאם נחמיר להחזיק ספר הפטרות שלם של כל הנביאים לצורך קריאת ההפטרה יבואו על ידי כך לבטל את קריאת ההפטרות לגמרי, שהרי לא די בכך שצריכים להחזיק ספר תורה שהינו יקר מאוד, ספרי הנביאים אף הם, ויש מקום לחשוש שישתמשו מלקרוא. ולכאורה ה'לבוש' שאמר שצריך לקרוא מתוך כתב יד היינו לאו דוקא שיהיה כתוב כל הנביא בספר כתב יד שהרי הגמרא אמרה שאין להחמיר בזה, אלא בא לומר שיקראו מתוך ספר הפטרות שהוא כתב יד.

המגן אברהם (רי"ט סימן קפ"ו) מביא את דברי ה'לבוש' וכותב עליהם שאינו צודק, ואפשר לקרוא את ההפטרה מתוך המודפס. והטעם משום שהדפוס הוא כעין כתיבה בכתב יד, אמנם הוא אינו מתייחס מה יהיה הדין בתפילין ומזוזות שנעשו בדפוס, שבזמנם היו כמה פוסקים שהתירו כתיבת ספר תורה בדפוס שהיה בזמנם שהוא דפוס ידני, אלא שבמזוזות ותפילין היה ויכוח נוסף כיון שצריך שיהיה כסדרן [ראה ט"ז יו"ד סימן רע"ח, וראה בענין זה בשו"ת יחיה דעת ח"ו סימן נז], אך רוב הפוסקים פסלו את הדפוס בסת"ם מכל וכל, אלא המגן אברהם דן אם דפוס נקרא כתיבה או לא, ומסיק שאכן דפוס נקרא כתיבה. ומאידך מחדש המגן אברהם, כיון שהדפוס נחשב ככתב יש לומר שצריך לקרוא בספר נביא שלם דוקא, שהרי כל מה שאמרה הגמרא שאין צורך לקרוא ספר שלם משום 'עת לעשות לה', ויבואו להיבטל מקריאת ההפטרה לגמרי, כעת שניתן לקרוא בספר של דפוס, יש לומר כיון שהדפוס אינו יקר כל כך יש להחמיר ולקרוא מתוך ספר נביאים שלם. וזה שאינו בגלילה כספר תורה ואינו מתוך הקלף אין זה מעכב. ומשמע מדבריו שם, שעדיף לקרוא בספר נביא שלם בדפוס על פני מגילה של נביא בכתב יד חסירה. וכן דעת התוספות יום טוב בספרו 'מלבושי יום טוב' ורבים מהאחרונים סוברים כן.

אולם דעת הגאון רבנו זלמן בשלחן ערוך שלו (ש"ע רי"ט ס"ג וקונטרס לחון ס"ט) דלא כהמגן אברהם, וכדבריו סוברים עוד רבים מהאחרונים, שספר הפטרות בדפוס הוא מועיל ללא כל חשש, למרות שאינו שלם והוא בדפוס. וטעמם, שהרי בזמן הגמרא היה הכל כתוב בכתב יד. והסיבה שצריך לקרוא את ההפטרה מתוך הספר היא כיון שאסור לקרוא בעל פה, דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה (גיטין פ"ג), וגם אם יודע בעל פה אינו רשאי לזה.

החזון איש (או"ח סימן ס"ט ק"א י"א ד"ה ועוד) סובר שציבור שאין להם נביא שלם על קלף בכתיבת יד שיקראו ממה שיש בידם, יקחו ספר הפטרות או ממה שיש לפניו, ואין עדיפות זה על פני זה. ולהלכה חלק מקהילות האשכנזים, ובפרט ה'פרושים', מקפידים לקרוא הפטרה מתוך ספר נביא שלם על קלף בגלילה. ולפי ההלכה הוא יכול להיות מנוקד, ואין זה מעכב כספר תורה.

יא. הרמב"ם ו'בן אשר'

לפני שנים הייתי אצל הגר"ש אלישיב זצוק"ל, ודיברתי עימו על ענייני צורת האותיות והחלוקות בין מנהגי הספרדים לאשכנזים, ואמרת לי שמהנהג הספרדים הוא כרבינו האר"י, ודלא כמרן הבית יוסף. ולמעשה יש כמה ראיות בגמרא נגד מנהגינו כיום, ואילו לא שרבינו האר"י היה אומרה היינו נוהגים כהבית יוסף. ואז הרב אלישיב התחיל להתעניין אם בדקתי בספרי תורה קדמונים על צורת האותיות, ודיברנו על ספר התורה של הר"ן ושל הרמב"ם, הרמב"ם כתב ספר תורה אך הוא אינו בנמצא, והרמב"ם כתב (פ"ח מהלכות תפילין הלכה ז') שכתב את ספר התורה שלו על פי 'בן אשר' ושם הוא משבח שבקי בדקדוק ובחסירות וביתירות והכל עשו על פיו. ואז אמרתי

לרב אלישיב ששמעתי טענה ש'בן אשר' היה קראי! הרב אלישיב נזעק 'וכי הרמב"ם יסמוך על קראי?! הרי הרמב"ם נלחם בהם מלחמת חורמה!' ואני אמרתי לו שהאמת שאיני יודע אם נכונה היא שמועה זו, אך אפשר להבין זאת או שהרמב"ם לא ידע שהוא קראי, או שהרי הקראים למדו חומש, והוא כנראה היה מומחה בחומש, והרמב"ם כתב שאפשר לסמוך עליו כיון שבזה אינו משקר, וכמו שכתוב בגמרא לגבי 'קפילא' (מולין ק"א): שהוא גוי המומחה לטעום את התבשיל לומר אם נכנס בפנים דבר איסור, והוא נאמן כיון שלא מרע הימנותיה. באותו מעמד נכח רב אחד שהגיב, והציע שיכול להיות שמי שאומר את הטענה הזו הוא מספרי הציונים, ואמרת לי שאיני זוכר היכן ראיתי זאת, אך אבדוק. בסיום השיחה, הרב אלישיב ביקש ממני שוב שאבדוק מי היה 'בן אשר'. כשיצאתי החוצה התקשרתי לידידי הגאון רבי משה מרדכי קארפ שליט"א מקרית ספר, וסיפרתי לו את כל מהלך השיחה, ושאלתי אותו, מה היה כל כך חשוב לרב אלישיב מי היה 'בן אשר'?! ואז הוא אמר לי שהרי כל מה שהם האשכנזים שקוראים את הנביאים מתוך הקלף ועושים חסירות ויתירות וכו' הוא על סמך 'כתר ארם - צובא' ומי שעשה את אותו 'כתר ארם צובא' היה לא אחר מאשר 'בן אשר'.

ובדקתי את הדברים לעומק והתברר לי כך, שהנה היה רב אחד ששמו הרב ד"ר לוי והוא ערך את הספר 'אוצר הגאונים', והוא היה יהודי ירא שמים, ושם ערך קונטרס שלם נגד 'בן אשר', וטוען שם שרב סעדיה גאון חי בזמנו של 'בן אשר' ופעל נגדו, ורס"ג כתב קונטרס נגד 'בן אשר' בשם 'אשא משלי', ולפי זה טען שהיה קראי. הלכתי וחיפשתי את הקונטרס, ואחד מידידי הלך לאוניברסיטא וצילם לי את הקונטרס והביא לי אותו, וקראתי בו מתחילתו עד סופו, וראיתי שראיותיו בקשר ל'בן אשר' אינם חד משמעית, וזו האמת, ולאחר מכן ראיתי שחוקר אחד כתב מאמר גדול [הוא היה בעברו רב צבאי ואיני זוכר את שמו] נגד הרב ד"ר לוי, וטוען שאינו צודק כלל. ועיקר טענתו שהציונים שאוהבים את המקרא, כמו בן גוריון שהיה אפיקורוס גדול מאוד, אבל הוא היה אוהב חומש, וכל מי שאהב ללמוד חומש וידע חומש שייכו אותו לקראים.

לאחר כל המעשה הזה הלכתי אל הגאון הרי"ש אלישיב ואמרת לי את כל מה שהעליתי בחכתי, והסברתי לו מה שנראה לומר שאין הראיות של הרס"ג חד משמעיות, ואדרבא תמוה לומר שהרמב"ם שחי כמאתיים שנה לאחר הרס"ג ואינו יודע מדבריו אלו, וכנראה שסמך עליו שהוא ירא שמים. ולמעשה כיום בכל ספרי התנ"ך סומכים על פי 'כתר ארם צובא' שהוא על פי 'בן אשר'.

יב. לקרוא מתנ"ך שלם או בספר הפטרות

ואף להמגן אברהם יש לומר שהעדיף את הדפוס ובספר שלם על פני ספר כתיבת יד חסר, היינו לפי תנאי הדפוס שהיה נהוג בזמנם שהיה כעין פעולה בידו, אך כיום שהדפוס כולו הוא חשמלי ודאי שאין ספק שבזה לא אמר המגן אברהם את דבריו, כיון שודאי בדפוס של היום אין זה נחשב ככתיבה כלל. והסיבה שגונוים ספרים אלו למרות שאין בהם דין כתיבה הוא מפני כבוד התורה לדברי הכתובים בהם.

עוד יש לשים לב שהדפוס בזמנם היה נרגש על הקלף רישום האותיות כיון שכך היה דרך הדפוס, אולם כיום האותיות הן כצילום ואי אפשר לגרדן כדין על הקלף כיון שאין בזה ממשות. כיום לוקחים 'טונר' קטן ואפשר להדפיס ממנו אלפי דפים - הפלא ופלא!

ויש לדרג את חשיבות הענין, שספר נביא שלם בכתיבת יד הוא החשוב ביותר, ואחריו ספר הפטרות אף שאינו שלם, או החומש המצוי ואין בזה הבדל. אמנם **אמרו"י מרן זצוק"ל** (כתוב שו"ת יחיה דעת ח"ה סימן כו) שעדיף תנ"ך שלם על ספר הפטרות, אך לפי כל האמור לעיל, שאם מתברר שהדפוס הוא פסול לענין קריאת ההפטרה, אין הבדל אמיתי בין אם יקראו בתנ"ך שלם או בספר הפטרות. ומי שרוצה להחמיר שיחמיר רק לענין שיהיה על קלף בכתב יד.